

Grażyna Karmowska

**OBSZARY WIEJSKIE WOJEWÓDZTWA
ZACHODNIOPOMORSKIEGO I MAŁOPOLSKIEGO
– ANALIZA PORÓWNAWCZA DYNAMIKI ZMIAN
W LATACH 2004–2008**

**RURAL AREAS OF THE ZACHODNIOPOMORSKIE
AND MAŁOPOLSKIE REGIONS.
COMPARATIVE ANALYSIS OF THE DYNAMICS
OF CHANGES IN THE YEARS 2004–2008**

Słowa kluczowe: mierniki rozwoju, obszary wiejskie .

Key words: measures of development, rural areas.

Synopsis: Celem artykułu jest porównanie rozwoju dwóch województw, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów wiejskich. Województwa te leżą na przeciwległych krańcach Polski. Okres badawczy to rok 2004 i porównawcze 2008 rok. Do badań użyto podstawowych mierników rozwoju ekonomicznego, gospodarczego, społecznego i demograficznego. Podjęto próbę odpowiedzi na pytanie czy regiony te wymagają innych kierunków rozwoju i innych instrumentów jego pobudzania, czy okres czteroletni w UE został jednakowo przez te województwa wykorzystany. Przeprowadzone analizy nie dały jednoznacznych odpowiedzi na stawiane pytania. Są obszary, w których tempo zmian jest dla obu województw jednakowe (np. PKB per capita, przeciętne miesięczne wynagrodzenie w rolnictwie, strukturę wieku ludności), a też takie gdzie występują znaczne różnice, raz ze wskazaniem województwa zachodniopomorskiego, innym razem województwa małopolskiego. By dać jednoznaczną odpowiedź należałoby przeprowadzić bardziej szczegółowe badania i wykorzystać dodatkowo inne np. syntetyczne miary rozwoju.

1. WSTĘP

W Europie zdecydowanie dojrzeła szersze myślenie o obszarach wiejskich nie zorientowane, tak jak dotychczas, na sektor rolny, ale na zróżnicowane formy aktywności gospodarczej¹.

Obszary wiejskie skupiają w Polsce ok. 38% ludności, ale zajmują ponad 90% powierzchni kraju. Już porównanie tych wielkości wskazuje na specyficzną wagę przestrzeni wówczas, gdy w grę wchodzi sprawy wsi. Duże znaczenie dla obszarów wiejskich mają terenowe rozległości, rozwiązane jest między innymi z tym, że skupiają one dwie ważne funkcje gospodarcze (rolnictwo i leśnictwo), które oparte są, w większym stopniu niż jakakolwiek inna funkcja gospodarcza, na wykorzystaniu powierzchni. Przestrzeń wiejska w Polsce, jej wyposażenie i stopień zorganizowania, okazuje się bardzo silnie zróżnicowana pod wieloma względami, w wyniku czego agregat „wieś” rozważany jako całość (pod względem ekonomicznym, społecznym, kulturowym itp.) nie oddaje złożoności problematyki. Z konieczności operuje się średnimi, w sytuacji gdy zbiorowość której dotyczą jest bardzo różnorodna. W konsekwencji trudno jest mówić o rozwoju wsi w Polsce, o sposobach aktywizacji społeczno-gospodarczej itp., gdyż różne regiony kraju wymagają innych kierunków rozwoju i innych instrumentów jego pobudzania².

Celem opracowania jest porównanie dynamiki zmian potencjału obszarów wiejskich województw zachodniopomorskiego i małopolskiego. Jako okresy porównawcze przyjęto rok wstąpienia Polski do Unii Europejskiej oraz 2008 rok.

2. METODY BADAŃ

Aby porównać poziom rozwoju społeczno-gospodarczego regionu o odmiennej liczbie ludności i różnej wielkości powierzchni, stosuje się różnorodne mierniki społeczno-gospodarcze. Nie ma idealnego miernika syntetycznego, który pozwoliłby w pełni ocenić poziom rozwoju i wskazać, że region X jest lepiej rozwinięty od regionu Y. Dlatego stosuje się mierniki zarówno

¹ M. Kłodziński, *Dywersyfikacja gospodarki wiejskiej*, [w:] *Uwarunkowania i kierunki przemian na obszarach wiejskich*, red. nauk. A. Rosner, Warszawa 2005, s. 31

² A. Rosner, *Zróżnicowanie przestrzenne obszarów wiejskich w Polsce*, [w:] *Uwarunkowania...*, s. 203–284.

o charakterze syntetycznym, obejmujące całą gospodarkę, jak i cząstkowe, pokazujące tylko jej wycinek (np. przemysł, rolnictwo, infrastrukturę, handel zagraniczny). Miernikami syntetycznymi wykorzystywanymi od wielu lat do porównań poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego są: PNB, PKB lub DNB w przeliczeniu na jednego mieszkańca i są używane jako kryterium klasyfikacji wg poziomu gospodarczego³.

Pomiar rozwoju regionalnego nie ma jednoznacznego rozwiązania. Dotychczasowe prace proponują różne zestawy mierników, które zależą w głównej mierze od doświadczenia zespołu badawczego czy dostępności danych.

Kukuła⁴ w ocenie rozwoju regionu proponuje m.in. miary badania struktur, badanie jej dynamiki, czy rozmyte metody grupowania obiektów.

Sthral⁵ mierniki rozwoju regionalnego rozpatruje m.in. w pięciu grupach:

1. Mierzalne w jednostkach fizycznych tj. zaludnienie, liczba pracujących, bezrobotnych, podmiotów gospodarczych itp.
2. Przedstawione w ujęciu finansowym tj. wynagrodzenia, wartość środków trwałych, wartość inwestycji itp.
3. Niewyceniane, ale dające się zmierzyć, tj. odległość, poziom zanieczyszczenia itp.
4. Niemierzalne, lecz identyfikowalne na tyle, że można w sposób jednoznaczny i obiektywny wyróżnić sytuacje lepsze i gorsze tj. z punktu widzenia zdrowotności mieszkańców.
5. Niemierzalne i identyfikowalne na podstawie odczuć subiektywnych tj. walory estetyczne i krajobrazowe.

Do opisu regionu można również wykorzystać modele wzrostu typu Solowa-Swana czy Mankiwa-Romera-Weila, jak to uczynili Malaga i Kliber⁶.

W zależności od postawionego celu można przyjąć różne miary. W niniejszym opracowaniu do oceny porównywanych województw użyto podstawowych mierników rozwoju:

- ekonomicznego: Produkt Krajowy Brutto, Wartość Dodana Brutto, nakłady inwestycyjne;
- gospodarczego: intensywność produkcji rolnej, rolnicza produkcja globalna, towarowa i końcowa;

³ K. Kuciński (red.), *Geografia ekonomiczna*, Kraków 2009, s.339.

⁴ K. Kukuła (red.), *Statystyczne studium struktury agrarnej w Polsce*. Warszawa 2010.

⁵ D. Strahl (red.), *Metody oceny rozwoju regionalnego*, Wrocław 2006.

⁶ K. Malaga, P. Kliber, *Konwergencja i nierówności regionalne w Polsce w świetle neoklasycznych modeli wzrostu*, Poznań 2007.

- demograficznego: struktura wiekowa ludności, przyrost naturalny, dynamika demograficzna, migracje ludności;
- społecznego: miesięczne wynagrodzenie, dochód rozporządzalny w gospodarstwie domowym.

Do miary dynamiki zastosowano indeksy jednopodstawowe⁷, gdzie podstawą był 2004 rok. Porównano także poziom danej cechy do wartości średniej krajowej.

3. CHARAKTERYSTYKA OBIEKTU BADAŃ

Badane województwa mają odmienne położenie geograficzne oraz zdecydowanie różne uwarunkowania geograficzne.

Rysunek 1. Województwa Polski

Województwo zachodniopomorskie, leżące na północy Polski nad Morzem Bałtyckim, ma 1,5 raza większą powierzchnię od małopolskiego, leżącego na południu Polski na terenie wyżynnym-pogórskim i górskim natomiast ludności o połowę mniej. Tym samym gęstość zaludnienia w woj. małopolskim jest 3-krotnie większa niż w woj. zachodniopomorskim (tabela 1).

⁷ J. Hozer (red.), *Statystyka. Opis statystyczny*, Szczecin 1998, s. 143–144.

Czy tak odmienne uwarunkowania implikują również odmienną dynamikę zmian?

Tabela 1. Charakterystyka badanych województw

Wyszczególnienie	Rok	Zachodniopomorskie	Polska =100	Małopolskie	Polska =100
Powierzchnia [km ²]	2004	22 896	7,32	15 190	4,86
	2008	22 892		15 183	
Ludność [tys.]	2004	1694,9	4,44	3260,2	8,54
	2008	1697,9		3222,4	
Gęstość zaludnienia na 1 km ²	2004	74	60,7	213	287,8
	2008	74		217	
Współczynnik dynamiki demograficznej	2004	1,044	106,0	1,133	116,0
	2008	1,115		1,240	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Współczynniki dynamiki demograficznej⁸ w obu województwach są powyżej jedności, co oznacza wzrost liczby ludności. W woj. zachodniopomorskim współczynnik ten w 2008 roku w porównaniu do 2004 roku wzrósł o ok. 7% natomiast w woj. małopolskim o 9%.

Produkt Krajowy Brutto per capita w 2004 roku w województwie małopolskim był niższy niż w woj. zachodniopomorskim o ok. 8% (1,8 tys. zł). W 2007 roku wskaźniki te są bardziej wyrównane (tabela 2) i stanowią odpowiednio ok. 86% i 90% średniej krajowej PKB.

Również dynamika wartości dodanej brutto (WDB) per capita jest wyższa w woj. małopolskim. Szczególnie jest to widoczne w rolnictwie. W 2004 roku oba województwa miały WDB w rolnictwie na tym samym poziomie. W 2007 roku WDB w zachodniopomorskim spadła do 92% poziomu 2004 roku, a w woj. małopolskim wzrosła o 25%.

Tabela 2. Produkt krajowy brutto (PKB) i wartość dodana brutto (WDB) w badanych województwach

Wyszczególnienie	Rok	Zachodniopomorskie			Małopolskie		
		Wartość	2008/2004	Polska =100	Wartość	2008/2004	Polska =100
PKB na 1 mieszkańca [tys. zł] (ceny bieżące)	2004	22,5	–	93,0	20,7	–	85,5
	2007	27,7	1,23	89,8	26,5	1,28	85,7
Wartość dodana brutto na 1 pracującego [tys. zł] (ceny bieżące)	2004	68,0	–	107,0	54,5	–	85,7
	2007	77,5	1,14	102,6	65,5	1,20	86,7

⁸ Stosunek liczby urodzeń żywych do liczby zgonów w 1 roku.

Wartość dodana brutto w rolnictwie [mln zł] – na 1 pracującego [tys. zł]	2004	1863 39,0	– –	4,5 217,9	1823 7,4	– –	4,4 41,5
	2007	1724 34,9	0,93 0,89	3,9 184,6	2281 9,2	1,25 1,24	5,2 48,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Dochody i wydatki budżetów gmin na jednego mieszkańca zarówno w 2004 roku jak i 2008 roku były wyższe w woj. zachodniopomorskim niż w woj. małopolskim, ale tempo zmian wskazuje na większą dynamikę woj. małopolskiego (tabela 3).

Tabela 3. Dochody i wydatki budżetów gmin

Wyszczególnienie	Rok	Zachodniopomorskie			Małopolskie		
		Wartość	2008/2004	Polska =100	Wartość	2008/2004	Polska =100
Dochody budżetów gmin [zł na 1 mieszkańca]	2004	1 798	–	113,0	1 510	–	94,9
	2008	2 725	1,52	111,1	2 365	2,80	96,4
Wydatki budżetów gmin [zł na 1 mieszkańca]	2004	1 821	–	112,7	1 556	–	96,3
	2008	2 755	1,50	111,3	2 409	1,55	97,3
Wydatki inwestycyjne na 1 mieszkańca [zł] na: – ochronę środowiska – gospodarkę wodną	2004	167 82	– –	119,3 157,7	166 39	– –	118,6 75,0
	2008	265 87	1,59 1,06	– –	177 82	1,07 2,10	– –

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Przedstawione powyżej wskaźniki mogą świadczyć o dynamiczniejszym rozwoju woj. małopolskiego niż zachodniopomorskiego.

4. ANALIZA WYNIKÓW BADAŃ

DEMOGRAFIA

Oba województwa mają podobną strukturę wieku ludności (tabela 4). W 2008 roku, w porównaniu do 2004 roku, w woj. zachodniopomorskim wzrósł udział ludności w wieku produkcyjnym o ponad 3%, gdy w woj. małopolskim zmalał o prawie 2%. Analogicznie, udział ludności w wieku poprodukcyjnym w woj. małopolskim wzrósł o 16%, gdy w zachodniopomorskim zmniejszył się o 2%, w porównaniu do 2004 roku.

Współczynniki aktywności zawodowej⁹ w obu województwach utrzymują się powyżej 50%, choć zmniejszyły się w porównaniu do 2004 roku i są poniżej średniej krajowej.

Wskaźniki zatrudnienia w badanych województwach są bliskie średniej krajowej.

Stopa bezrobocia, w porównaniu do innych wskaźników przedstawionych w tab. 4 jest najbardziej zróżnicowana. Mimo spadku w obu województwach do ok. 40% stopy bezrobocia z 2004 roku, w woj. zachodniopomorskim stopa bezrobocia rejestrowanego jest nadal powyżej średniej krajowej (o 40%), natomiast w woj. małopolskim poniżej tej średniej (o ok. 30%).

Tabela 4. Charakterystyka demograficzna badanych województw

Wyszczególnienie	Rok	Zachodniopomorskie			Małopolskie		
		Wartość cechy	2008/2004	Polska =100	Wartość cechy	2008/2004	Polska =100
Ludność w wieku [%]	2004	22,4	-		21,1	-	
- przedprodukcyjnym		62,2	-		65,1	-	
- produkcyjnym		15,3	-		13,9	-	
- poprodukcyjnym	2008	19,1	0,85		20,4	0,97	
- przedprodukcyjnym		65,9	1,06		63,5	0,98	
- produkcyjnym		15,0	0,98		16,1	1,16	
- poprodukcyjnym							
Współczynnik aktywności zawodowej [%]	2004	54,3	-	99,3	56,9	-	104,0
	2008	50,4	0,93	93,0	53,6	0,94	98,9
Wskaźnik zatrudnienia [%]	2004	41,4	-	92,8	47,1	-	106,3
	2008	45,6	1,10	90,5	50,4	1,07	100,0
Stopa bezrobocia rejestrowanego [%]	2004	27,5	-	144,7	18,4	-	96,8
	2008	13,3	0,49	140,0	7,5	0,41	78,9
Migracje zagraniczne na pobyt stały - saldo	2004	-302	-	3,21	-51	-	0,05
	2008	-265	0,88	176,7	-558	10,9	340,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Saldo migracji zagranicznych w obu województwach pozostaje ujemne, choć w woj. zachodniopomorskim zmalało o 12% a w woj. małopolskim wzrosło aż 11-krotnie. W 2008 roku saldo migracji w Polsce wynosiło - 15 osób.

Dynamika wskaźników z tabeli 3, jest w obu województwach na tym samym poziomie, z wyjątkiem migracji zagranicznych. Wskaźniki te w woj. zachodniopomorskim wskazują na tendencję malejącą a w woj. małopolskim na wielokrotny wzrost migracji.

⁹ Udział pracujących w ogólnej liczbie ludności w wieku 15 lat i powyżej (wg BAEL).

W woj. małopolskim mieszka na wsi ponadtrzykrotnie więcej ludności niż w woj. zachodniopomorskim (tabela 5). W 2004 roku przyrost naturalny na wsi w obu województwach był podobny. chociaż przyrost ogółem w woj. małopolskim był 3-krotnie większy. W 2008 roku, w obu województwach, proporcje te są korzystniejsze.

Tabela 5. Charakterystyka demograficzna ludności wiejskiej

Wyszczególnienie	Rok	Zachodniopomorskie			Małopolskie		
		Wartość	2008/2004	Polska =100	Wartość	2008/2004	Polska =100
Ludność zamieszkała na wsi [tys.]	2004	520,5	-	3,54	1638,6	-	11,14
	2008	528,9	1,02	3,60	1669,8	1,02	11,20
Przyrost naturalny ogółem* - na wsi	2004	0,4 2,0	- -	(- 0,5) -	1,2 2,2	- -	(0,3) -
	2008	1,1 2,2	2,75 1,10		2,2 3,3	1,83 1,50	
Prognoza ludności na wsi [tys.]	2004	542,2		3,63	1854,5		12,42
	2015	552,0		3,66	1882,7		12,47
	2020	558,7		3,68	1906,2		12,54
	2025	560,9		3,69	1920,0		12,64
	2030						
Migracje wewnętrzne na pobyt stały - saldo - napływ na wieś - odpływ ze wsi	2004	1 955	-	4,70	4 809	-	11,56
		9 944	-	4,90	17 786	-	8,76
		7 989	-	4,95	12 977	-	6,39
	2008	1 070	0,55		4 745	0,99	
		9 182	0,92		16 014	0,90	
		8 112	1,02		11 269	0,87	
Pracujący w rolnictwie [tys. osób]	2004	38,9	-	1,86	182,1	-	8,69
	2008	40,1	1,03	1,90	182,1	1,00	8,70
Mediana wieku ludności na wsi	2004	33,4	-	0,97	33,2	-	0,96
	2008	34,8	1,04		34,5	1,04	

(*) dane dla Polski.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Migracje wewnętrzne i zagraniczne w niewielkim stopniu wpływają na liczbę ludności zamieszkałej na wsi (ok. 0,2–0,4%). Salda migracji wewnętrznych są dodatnie, tzn. jest większy napływ na pobyt stały na wieś, niż odpływ ze wsi. W 2004 roku saldo to było większe w woj. małopolskim 2,5-krotnie (ok. 5 tys., wobec 2 tys. w woj. zachodniopomorskim). W 2008 roku saldo w małopolskim pozostało bez zmian, a w zachodniopomorskim zmniejszyło się o ok. 50%.

Z badanych wskaźników wynika, że w obu województwach, w porównaniu do 2004 roku, wzrosła ludność zamieszkała na wsi (wzrost o 2%) oraz mediana wieku (wzrost o 4%). Napływ na wieś stanowi ok. 90% stanu z 2004 roku. Duże różnice między województwami występują w dynamice salda migracji.

5. UŻYTKOWANIE ZIEMI

Wprowadzenie zasad gospodarki rynkowej spowodowało zasadniczą zmianę w większości gospodarstw rolnictwa państwowego, niewydolnego produkcyjnie i ekonomicznie¹⁰.

W woj. zachodniopomorskim do urynkowienia gospodarki w 1989 r., dominowały wielkoobszarowe państwowe gospodarstwa rolne i spółdzielnie rolnicze, natomiast w woj. małopolskim głównie gospodarstwa indywidualne. Potwierdza to struktura UR (tabela 6).

Użytki rolne w badanych województwach mają podobny udział w powierzchni ogółem (47–49%). Gospodarstwa indywidualne w woj. małopolskim zajmują ok. 97% przy 66% w woj. zachodniopomorskim. Proporcje te uległy niewielkim zmianom w 2008 roku. W obu województwach wystąpił spadek powierzchni użytków rolnych odpowiednio o 11% w woj. zachodniopomorskim i 3% w woj. małopolskim.

Rozwój infrastruktury wymaga wyłączenia gruntów z produkcji. Główne kierunki wyłączeń to: komunikacyjne, osiedlowe i przemysłowe. Wyłączenia pod osiedla stanowią 56–70% wyłączonej powierzchni w obu województwach zarówno 2004 roku jak i 2008 roku. Dynamika wyłączeń wskazuje na odmienną tendencję. W woj. zachodniopomorskim zmniejszono wyłączonej powierzchnię z produkcji do ok. 80%, natomiast w woj. małopolskim nastąpił wzrost, w porównaniu do roku 2004. Gruntów wyłączono tu prawie 4-krotnie więcej.

Czy świadczy to o dynamiczniejszym rozwoju woj. małopolskiego? W województwie tym mniej gruntów jest użytkowanych rolniczo. W 2004 roku zmiany w powierzchni GO były dodatnie, natomiast w 2008 roku już są ujemne. Wyłączone grunty nie stanowią znaczącego udziału w użytkach rolnych (stanowią setne ułamki procenta).

¹⁰ W. Musiał, *Ekonomiczne i społeczne problemy rozwoju obszarów wiejskich Karpat Polskich*, Warszawa 2008, s. 61

Tabela 6. Ziemia rolnicza w badanych województwach

Wyszczególnienie	Rok	Zachodniopomorskie			Małopolskie		
		Wartość	2008/2004	Polska =100	Wartość	2008/2004	Polska =100
Użytki rolne [tys. ha]	2004	1081,7	-	6,6	744,6	-	4,6
- powierzchni ogółem		47,2	-	0,3	49,0	-	0,3
- w tym gospodarstwa indywidualne [%]		65,7	-	-	96,6	-	-
- powierzchni ogółem	2008	965,5	0,89	-	722,2	0,97	-
- w tym gospodarstwa indywidualne [%]		43,1	91,3	-	47,6	0,97	-
		68,1	1,04	-	97,0	1,00	-
Struktura UR [%]	2004						
- GO		80,5	-	103,6	65,2	-	83,9
- sady		0,4	-	23,5	1,8	-	105,9
- łąki		12,6	-	86,3	25,6	-	175,3
- pastwiska		6,5	-	108,3	7,4	-	123,3
- GO	2008	76,4	0,95	-	62,5	0,96	-
- sady		1,6	4,00	-	4,7	2,61	-
- łąki		10,9	0,87	-	19,0	0,74	-
- pastwiska		3,5	0,54	-	5,9	0,80	-
Zmiany w powierzchni go	2004	-2639	-	6,18	+1455		(-42
	2008	-1965	0,74		-1947		728)
Grunty wyłączone z produkcji [ha]	2004	833					
- ogółem		798	-	20,33	216	-	5,3
- rolniczej		35	-	23,16	199	-	5,7
- leśnej		-	-	5,4	17	-	2,6
	2008						
- ogółem		684	0,82	-	416	3,90	-
- rolniczej		649	0,81	-	392	1,97	-
- leśnej		35	1,00	-	24	1,41	-
Kierunki wyłączeń [ha]:	2004						
- komunikacyjne		36	-	9,00	9	-	2,23
- osiedlowe		578	-	31,74	127	-	6,97
- przemysłowe		125	-	16,98	16	-	2,17
- komunikacyjne	2008	23	0,64	-	9	1,00	-
- osiedlowe		380	0,66	-	291	2,29	-
- przemysłowe		83	0,66	-	42	2,63	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Gospodarstwa indywidualne są dominującą formą własności w obu województwach. Ze względu na uwarunkowania geograficzne i historyczne, przeciętna powierzchnia gospodarstwa w woj. zachodniopomorskim jest czterokrotnie większa niż w woj. małopolskim (tabela 7). Również możliwości zwiększenia powierzchni gospodarstwa w woj. zachodniopomorskim są większe, na co wskazuje dynamika wzrostu powierzchni o ok. 26% w porównaniu do 8% w woj. małopolskim. O charakterze struktur gospodarstw w obu województwach najlepiej świadczy fakt, iż (wg liczby gospodarstw) w woj. małopol-

skim gospodarstwa powyżej 20 ha nie stanowią nawet 1%, gdy w woj. zachodniopomorskim ponad 20% wszystkich gospodarstw.

Tabela 7. Struktura gospodarstw indywidualnych badanych województw

Wyszczególnienie	Rok	Zachodniopomorskie	2008 /2004	Małopolskie	2008/2004
Przeciętna powierzchnia gospodarstwa [ha] – w tym UR	2004	14,8 14,1	– –	3,8 3,2	– –
	2008	18,6 17,5	1,26 1,24	4,1 3,4	1,08 1,06
	2004	Wg liczby	Wg pow.	Wg liczby	Wg pow.
1–1,99		23,0	2,3	39,8	17,8
2–4,99		17,3	3,8	46,3	44,8
5–9,99		20,6	11,1	11,5	23,7
10–14,99		18,2	15,5	1,6	5,7
15–19,99		8,7	10,5	0,4	2,4
20–29,99		5,1	8,8	0,3	2,0
30–49,99		3,1	8,4	0,1	1,0
50–99,99		2,6	12,6	0,0	1,1
Powyżej 100		1,4	27,0	0,0	1,5
	2008				
1–1,99		21,8	1,7	38,4	16,5
2–4,99		22,6	3,9	46,2	42,7
5–9,99		19,0	7,8	12,6	24,6
10–14,99		10,2	7,1	1,6	5,7
15–19,99		6,0	5,9	0,6	2,8
20–29,99		6,8	9,6	0,3	2,3
30–49,99		4,6	10,1	0,2	2,1
50–99,99		6,8	26,4	0,1	1,4
Powyżej 100		2,2	27,5	0,0	1,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Analizując strukturę gospodarstw wg powierzchni w 2008 roku, w woj. małopolskim gospodarstwa o powierzchni do 10 ha stanowią prawie 84%, a w zachodniopomorskim zaledwie 13%. W porównaniu do 2004 roku nastąpiło zmniejszenie powierzchni tych gospodarstw o ponad 3%.

Czy struktura gospodarstw ma wpływ na poziom i rodzaj produkcji rolniczej?

Podjęto próbę odpowiedzi na to pytanie analizując produkcję rolniczą przedstawioną w tabelach 8 i 9. Struktura powierzchni zasiewów w obu województwach wskazuje na dominację zbóż. Drugą, co do powierzchni zasiewów, uprawą w woj. zachodniopomorskim jest rzepak (ok. 13% powierzchni, stanowiące ponad 200% średniej krajowej) a w woj. małopolskim ziemniaki (11–13%, stanowiące ponad 200% średniej krajowej). Buraki cukrowe w woj. małopolskim mają poniżej 1% udziału w strukturze zasiewów.

Tabela 8. Produkcja roślinna

Wyszczególnienie	Rok	Zachodniopomorskie	Polska =100	Małopolskie	Polska =100
Powierzchnia zasiewów [%]	2004	100,0	–	100,0	–
– zboża		67,3	85,0	48,1	71,5
– ziemniaki		4,0	63,5	13,5	214,3
– buraki cukrowe		2,1	80,8	0,5	19,2
– rzepak i rzepik		12,9	268,8	0,5	10,4
Powierzchnia zasiewów [%]	2008	100,0	–	100,0	–
– zboża		66,3	89,7	50,4	68,2
– ziemniaki		3,6	76,6	11,0	234,0
– buraki cukrowe		1,2	75,0	0,2	12,5
– rzepak i rzepik		13,9	204,4	1,1	16,2
Plony [dt z 1 ha]:	2004				
– zboża		39,9	112,4	28,9	81,4
– ziemniaki		230	117,3	170	86,7
– buraki cukrowe		399	93,2	438	102,3
– rzepak i rzepik		30,7	101,3	33,1	109,2
– siano łąkowe		24,9	54,4	46,0	100,4
– zboża	2008	31,7	98,4	32,9	102,1
– ziemniaki		215	112,6	173	90,6
– buraki cukrowe		400	86,0	629	135,3
– rzepak i rzepik		27,3	100,0	29,3	107,3
– siano łąkowe		30,7	63,6	45,4	94,0
Zbiory [tys. t]					
– zboża podstawowe	2004	1839,8	8,0	664,0	2,9
– ziemniaki		611,3	4,4	983,2	7,0
– zboża podstawowe	2008	1492,1	6,8	698,3	3,2
– ziemniaki		541,5	5,2	803,2	7,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Przeciętne plony zbóż i ziemniaków są wyższe w woj. zachodniopomorskim (powyżej średniej krajowej), natomiast buraków cukrowych, rzepaku i rzepiku oraz siana łąkowego w woj. małopolskim (powyżej średniej krajowej). Zbiory zbóż podstawowych to w woj. zachodniopomorskim są ponaddwukrotnie większe niż w woj. małopolskim i stanowią ok. 7% średniej krajowej, a w woj. małopolskim ok. 3%. Na tej podstawie można stwierdzić, że dane te świadczą o specjalizacji tych województw w danych uprawach, tj. woj. zachodniopomorskiego w uprawie zbóż i rzepaku, a małopolskiego w uprawie zbóż i ziemniaków.

Zbiór ziemniaków w woj. małopolskim to ok. 7% a w woj. zachodniopomorskim ok. 5% średniej krajowej.

W woj. zachodniopomorskim w 2008 roku wzrosło pogłowie bydła o 20% w porównaniu do 2004 roku. W tym czasie w woj. małopolskim pogłowie spa-

dło o 18% (tabela 9). Pogłowie trzody chlewnej spadło w obu województwach ale w różnym tempie. W woj. zachodniopomorskim aż o 40%, a w małopolskim o 7%. Mimo tych spadków pogłowia, w 2008 roku w porównaniu do 2004 roku, produkcja żywca rzeźnego w przeliczeniu na mięso z 1 ha wzrosła o 8% w woj. zachodniopomorskim i 13% w woj. małopolskim.

Udój mleka od krowy obniżył się w obu województwach o kilka procent (3–5%). W woj. zachodniopomorskim poziom jest powyżej średniej krajowej, a w małopolskim poniżej o ok. 20%.

W produkcji zwierzęcej zdecydowanie większą produkcję na 1 ha ma woj. małopolskie. Mimo to produkcja żywca rzeźnego na 1 ha jest w obu województwach na porównywalnym poziomie.

Tabela 9. Produkcja zwierzęca

Wyszczególnienie	Rok	Zachodniopomorskie			Małopolskie		
		Wartość	2008/2004	Polska =100	Wartość	2008/2004	Polska =100
Bydło na 100 ha UR [szt.]	2004	9,6	–	29,3	36,1	–	110,0
	2008	11,5	1,2	31,9	31,7	0,88	88,1
Trzoda chlewna na 100 ha UR [szt.]	2004	70,8	–	68,1	65,2	–	62,7
	2008	43,2	0,61	45,0	60,4	0,93	62,9
Produkcja żywca rzeźnego w przeliczeniu na mięso [kg na 1 ha]	2004	153,6	–	72,5	165,0	–	77,8
	2008	166,4	1,08	71,7	186,3	1,13	80,2
Roczny udój mleka od 1 krowy [litry]	2004	4 885	–	120,0	3 539	–	87,0
	2008	4 630	0,95	106,4	3 437	0,97	79,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

SYTUACJA EKONOMICZNA GOSPODARSTW ROLNYCH

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie w rolnictwie jest w obu województwach na podobnym poziomie (ok. 100% średniej krajowej) i wzrosło w 2008 roku, w porównaniu do 2004 roku o ok. 40%. Również emerytury i renty wzrosły o 15%, choć są zróżnicowane. W woj. zachodniopomorskim ich wartość jest wyższa o 8% od średniej krajowej a w małopolskim 3% niższa.

Największy wzrost wystąpił w przeciętnym miesięcznym dochodzie rozporządzalnym na 1 osobę w gospodarstwach domowych z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie, odpowiednio 66% w woj. zachodniopomorskim i 33% w małopolskim.

Tabela 10. Dochody miesięczne, emerytury i renty

Wyszczególnienie	Rok	Zachodniopomorskie			Małopolskie		
		Wartość	2008/2004	Polska =100	Wartość	2008/2004	Polska =100
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto [zł]	2004	2273,0	-	91,0	2098,0	-	92,3
		2068,7	-	102,7	2085,6	-	98,7
- w rolnictwie	2008	2630,1	1,16	89,4	2712,3	1,29	92,2
		2969,2	1,44	100,9	2853,4	1,37	97,0
Emerytury i renty rolników indywidualnych	2004	804,6	-	107,7	722,8	-	96,7
		928,4	1,15	108,2	831,4	1,15	96,9
Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gosp. domowych z gosp. indywidualnego w rolnictwie	2004	18,60	-	69,1	15,37	-	57,1
		30,86	1,66	71,5	20,40	1,33	47,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Struktura produkcji rolniczej (tabela 11) w obu województwach jest bardzo podobna. W woj. zachodniopomorskim w 2007 roku występuje przewaga towarowej produkcji roślinnej (54,5%), a w 2004 roku przeważała produkcja zwierzęca (53,3%). W woj. małopolskim proporcje w produkcji towarowej w obu latach są porównywalne (ok. 40% produkcji roślinnej).

W porównaniu do danych dotyczących kraju, woj. małopolskie ma większy udział w produkcji rolniczej globalnej o ok. 1% niż woj. zachodniopomorskie. Produkcja towarowa w obu województwach różni się zaledwie o 0,3%, czyli można stwierdzić, że ma taki sam udział w produkcji krajowej.

Tabela 11. Struktura produkcja rolnicza globalnej i towarowej

Wyszczególnienie	Rok	Zachodniopomorskie		Małopolskie	
		%	Polska =100	%	Polska =100
Produkcja rolnicza [%]	2003 (ceny stałe z 2002)	-	3,7	-	5,2
Globalna		-	4,2	-	5,5
- roślinna		-	3,3	-	5,0
- zwierzęca		100	4,1	100	4,4
Towarowa		46,7	5,1	40,2	4,7
- roślinna		53,3	3,5	59,8	4,2
- zwierzęca	2007 (ceny stałe z 2006)	-	4,0	-	5,1
Globalna		-	5,1	-	5,2
- roślinna		-	2,9	-	4,9
- zwierzęca		100	4,2	100	4,5
Towarowa		54,5	6,0	41,2	4,9
- roślinna		45,5	3,1	58,8	4,3
- zwierzęca					

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Końcowa produkcja rolnicza, stanowiąca sumę wartości produkcji towarowej, spożycia naturalnego produktów rolnych pochodzących z własnej produkcji, przyrostu zapasów produktów roślinnych i zwierzęcych oraz przyrostu wartości pogłównia zwierząt gospodarskich, może być jednym z mierników efektywności gospodarstwa (tabela 12). Województwo małopolskie osiągnęło większą wartość produkcji końcowej z 1 ha, zarówno w 2004 roku jak i 2007 roku (ponad 100% średniej krajowej) i na podstawie tego wskaźnika rozwija się dynamiczniej.

Tabela 12. Końcowa produkcja rolnicza

Wyszczególnienie	Rok	Zachodniopomorskie			Małopolskie		
		Wartość	2007/2004	Polska =100	Wartość	2007/2004	Polska =100
Końcowa produkcja rolnicza na 1 ha UR [zł]	2004	2093	–	77,3	2 851	–	105,2
	2007	2166	1,03	67,9	3 677	1,29	115,3
Udział towarowej produkcji rolniczej w końcowej produkcji rolniczej [%]	2004	85,8	–	101,2	79,8	–	94,1
	2007	91,8	1,07	108,6	78,8	0,99	93,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Dofinansowanie z różnego rodzaju funduszy unijnych w rolnictwie odgrywa istotną rolę, szczególnie przy modernizacji gospodarstw. Kwota dofinansowania ogółem dla okresu 2004–2006 w badanych województwach różniła się nieznacznie, jednakże biorąc pod uwagę znacznie większe zaludnienie województwa małopolskiego, dofinansowanie na jednego mieszkańca w tym województwie było dwukrotnie mniejsze niż w woj. zachodniopomorskim (tabela 13).

Tabela 13. Wartość całkowita projektów dofinansowanych z UE (stan na 31 XII 2009 r.)

Wyszczególnienie	Rok	Zachodniopomorskie			Małopolskie		
		Wartość	2007–2013/ /2004–2006	Polska =100	Wartość	2007–2013/ /2004–2006	Polska =100
Ogółem [mln zł] – na 1 mieszkańca [zł]	2004–2006	6022,8	–	5,6	5742,7	–	5,3
		3555	–	125,5	1758	–	62,1
Ogółem [mln zł] – na 1 mieszkańca [zł]	2007–2013	2105,4	34,96	4,5	3842,3	66,91	8,3
		1244	35,00	102,0	1168	66,44	95,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W latach 2007–2013 zaplanowana kwota dotacji w obu województwach znacznie obniżyła się w porównaniu do poprzedniego okresu finansowania.

W woj. zachodniopomorskim wartość ta stanowi zaledwie ok. 35%, a w woj. małopolskim ok. 66%. W drugim okresie finansowania, w przeliczeniu na 1 mieszkańca, wartości te są takie same.

5. PODSUMOWANIE

Przeprowadzone analizy nie dały jednoznacznych odpowiedzi na postawiane pytanie: które województwo rozwijało się dynamiczniej w okresie 2004–2008? Wskaźniki, w których tempo zmian jest dla obu województw:

- jednakowe: PKB per capita, przeciętne miesięczne wynagrodzenie w rolnictwie, struktura wieku ludności, produkcja żywności rzeźnego, wartość projektów unijnych na 1 mieszkańca w okresie 2007–2013;
- ze wskazaniem województwa zachodniopomorskiego: dochody i wydatki budżetów gmin na jednego mieszkańca, wzrost pogłowia bydła, przeciętna powierzchnia gospodarstwa;
- ze wskazaniem województwa małopolskiego: WDB, salda migracji, wyłączenia gruntów z produkcji, wartość produkcji końcowej z 1 ha.

By dać jednoznaczną odpowiedź, należałoby przeprowadzić bardziej szczegółowe badania i wykorzystać dodatkowo inne syntetyczne wskaźniki rozwoju bądź modele rozwoju regionalnego.

SUMMARY

The articles purpose is to compare the development of two regions, with the special Research period is between 2004 and 2008. During research were used basic measures of economical, social and demographical development. Attempt was taken to answer these questions, does this regions need different ways of development and instruments of activization?

Does the four years period in UE was properly used by these areas? Conducted analysis didn't gave clear answers for the questions. There are areas where the rate of changes are similar for both regions (GDP, average monthly salary in agriculture, population age structure) but there are also great differences, some on the side of Zachodniopomorskie region and some on the side of Małopolskie. To give clear answers to these questions there should be conducted more specific studies and use other like synthetic measures of development.